

El grau de gramaticalització dels marcadors metadiscursius endofòrics. *Com hem explicat anteriorment* i altres variants

Aina Obis (Barcelona)

Summary: This article analyzes the degree of grammaticalization and fixation of 19 metadiscourse markers that establish endophoric relations in nine academic essays written by university students. These markers contribute to the organization of the discourse as they refer to information given in other parts of the text and guide the reader to the desired interpretation. A morphological approach of the study shows some compositional variation of the elements integrated in these markers, whereas a syntactic approach reveals more fixation of these parenthetical segments that act peripherally and present mobility in the statement. From the pragmatic point of view, these markers develop a principal function as referential markers, but they have also secondary functions like conclusive and continuative. This formal and functional variation leads us to yet consider them at the first stages of grammaticalization.

Keywords: Endophoric markers, discourse markers, metadiscourse, grammaticalization, pragmatic functions, academic writings ■

■ 1 Introducció

En aquest article¹ pretenem observar el grau de gramaticalització i fixació de 19 marcadors metadiscursius endofòrics utilitzats als escrits acadèmics d'un grup d'estudiants universitaris a partir de l'anàlisi de les seves propietats composicionals i discursives. Aquest conjunt de marcadors comparteixen trets morfosintàctics i semàntics, i intervenen clarament en l'organització discursiva del text.

L'interès per l'estudi d'aquestes peces des d'una òptica cognitivofuncional ve donat per la seva condició de marcadors que no estan completament fixats a la llengua, atès que presenten certa variació interna i complexitat

1 Aquest treball s'ha dut a terme en el marc del projecte *Identidades y culturas digitales en la educación lingüística* (Ref.: EDU2014-57677-C2-1-R) finançat pel MINECO, i del Grup de recerca en aprenentatge i ensenyament de llengües (Gr@el) de la Universitat Pompeu Fabra, subvencionat per la Generalitat de Catalunya (AGAUR, 2014SGR 1042-F).

pel que fa a les característiques pragmàtiques, però que romanen força estables des del punt de vista discursiu. Es tracta d'unitats del tipus *com hem explicat anteriorment* que han estat caracteritzades fins ara per diversos autors de l'escola de l'anàlisi funcional del discurs i de la teoria de l'enunciació (Hyland, 1998; 2005; Ädel, 2006; Biber, 2006; Aguilar, 2008; Lefebvre, 2014). Si bé la terminologia és molt diversa –*endophoric markers* (Hyland, 2005), *reminders* (Vande Kopple, 1985; Crismore et al., 1993), *metadiscourse elements* (Aguilar, 2008), *séquences métascripturaires* (Lefebvre, 2014)–, totes aquestes estructures comparteixen una mateixa funció principal, la de fer referència a una informació plasmada en una altra part del text: “endophoric markers are expressions which refer to other parts of the text” (Hyland, 2005: 51).

D'acord amb aquesta delimitació, prenem la denominació de marcadors metadiscursius endofòrics (en endavant, MME) i ens ajudem d'un dels exemples examinats en aquest treball (ex. 1)² per construir-ne l'esquema del funcionament discursiu:

- (1) *Com hem explicat anteriorment*, Badia i Margarit (1994), dedica un punt exclusiu per al tema tractat, dins el capítol 11 “Els elements de relació – I. Les preposicions”, en l'apartat “Usos de les preposicions febles” de la seva gramàtica: [...]³ (IC-MS)

M	P	Q
<i>Com hem explicat anteriorment...</i>	...Badia i Margarit (1994), dedica un punt exclusiu per al tema tractat, dins el capítol 11 “Els elements de relació – I. Les preposicions”, en l'apartat “Usos de les preposicions febles” de la seva gramàtica: [...] (§ 9) ⁴	A totes les gramàtiques consultades, la informació sobre la preposició <i>a</i> seguida del complement directe es presenta en un punt dedicat exclusivament a aquest tema, dins d'un capítol que parla sobre les preposicions. (§ 8)

Taula 1.

- El número d'exemple es correspon amb el codi del marcadore que apareix a la Taula 2.
- Els exemples que mostrarem provenen d'un corpus de textos d'estudiants i poden contenir errors.
- Entre parèntesis referim els paràgrafs en què es troben M i P, i Q al text. Com demostra aquesta localització, la informació que reprèn el marcadore (M i P) sempre és posterior al fragment de text que conté la informació original (Q).

A la Taula 1, veiem com el marcador *com hem explicat anteriorment* (M) introdueix un contingut proposicional (P), el qual, per la seva banda, apareix mencionat d'una manera o altra en una part anterior del text (Q) (Schiffrin, 1980: 208). Al marge d'aquesta funció fonamental de reprendre una informació que ja s'ha explicat abans, veurem com també poden exercir altres funcions. De fet, com comenta Cuenca (2001: 60), una de les singularitats dels marcadors en procés de gramaticalització que presenten variació formal i concorren en l'organització discursiva és la capacitat d'acomplir diverses funcions. En la definició següent de Hyland s'intueix aquesta heterogeneïtat funcional i es posa de manifest la importància del lector en la construcció conjunta del discurs:

These [endophoric markers] make additional ideational material salient and therefore available to the reader in aiding the recovery of the writer's meaning, often facilitating comprehension and supporting arguments by referring to earlier material or anticipating something yet to come. By guiding readers through the discussion, they help steer them to a preferred interpretation or reading of the discourse. (Hyland, 2005: 51)

Algunes de les funcions que exposa Hyland, com l'addició d'informació rellevant i la provisió d'arguments de suport a l'argumentació que construeix l'escriptor, coincideixen amb les funcions secundàries que compleixen aquests MME i que, com mostrarem, estan molt relacionades amb l'argumentació discursiva.

Per a l'anàlisi, ens basem en un corpus de 9 textos (19.744 paraules) escrits conjuntament en parelles o trios d'estudiants de primer curs del Grau de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra, que corresponen al gènere acadèmic *Informe de recerca*⁵ i en el qual trobem patrons discursius de tipus expositiu i argumentatiu. Per qüestions d'espai, hem delimitat el corpus als marcadors que reprenen una informació que apareixia amb anterioritat al text (*marcadors anafòrics*, seguint la terminologia d'Ädel, 2006: 101–102), i deixem per a una altra investigació els marcadors que avancen una informació en el text (*marcadors catafòrics*).⁶

5 El propòsit que es planteja en aquest escrit acadèmic és, d'una banda, la resolució d'una qüestió sintàctica conflictiva mitjançant la cerca a les gramàtiques de referència de la llengua catalana i, de l'altra, la valoració d'aquesta recerca a les gramàtiques en termes de navegació, fiabilitat, exhaustivitat, etc.

6 Amb tot, convé destacar que en el corpus analitzat només hem trobat una expressió amb aquesta mateixa estructura independent que avança una informació al text (*com veurem a continuació*).

■ 2 Objectius

Així, doncs, els objectius que ens plantejem són, d'una banda, estudiar el grau de gramaticalització i fixació de 19 MME amb valor anafòric que apareixen als textos en llengua catalana d'un grup d'alumnes universitaris a partir de l'anàlisi de les seves propietats internes i contextuals; i, d'altra banda, posar de relleu la relació que s'estableix entre el grau de gramaticalització i els trets estudiats. Com hem dit en l'apartat anterior, ens limitem a 19 marcadors parentètics més o menys estables que exerceixen una funció textual principal de represa i altres funcions vinculades amb l'organització discursiva.

Per assolir aquests objectius, dels MME, n'analitzarem: a) les característiques composicionals, b) el comportament sintacticodiscursiu de l'enunciat en què es troben, c) les característiques pragmàtiques en el conjunt del text i, finalment, d) la relació entre aquestes propietats i el grau de gramaticalització.

■ 3 Anàlisi

A la Taula 2 de la pàgina següent, podem veure els 19 MME que seran objecte d'estudi en aquest treball, als quals s'ha atorgat un número (el codi de cada marcador) que ens servirà per exemplificar-los. En l'última columna també afegim el text en què s'han identificat.⁷

Si ens remetem a aquesta taula, evidenciem un ús abundant d'aquests MME que adopten diverses formes en els 9 textos analitzats. Destaquem un ús nombrós d'aquests marcadors en el text IC-MS (7 ocurrences), que contrasta amb l'ús d'una sola ocurrencia en 5 textos diferents: CG-AH-RS, DP-CV, HG-AT, NP-AS i VP-MS-JT. En la resta de casos, observem que en el text BM-CS s'usen 3 ocurrences, mentre que tant en el text AG-FG com en el SG-AS s'usen 2 ocurrences (4, en total). Aquestes primeres dades sobre l'extens volum d'aparicions que hem advertit demostren la rellevància de l'ús dels MME en aquest gènere textual acadèmic. Per bé que molts pertanyen al mateix text, hem de destacar que en la resta d'escrits són usats almenys una vegada. Dit això, passem ara a analitzar-ne les propietats composicionals, sintacticodiscursives i funcionals.

7 Ens hem servit de l'eina d'anàlisi qualitativa de dades Atlas.ti per analitzar tots els marcadors en context.

CODI MARCADOR	MARCADOR	CODI TEXT
1	com hem explicat anteriorment	IC-MS
2	com ja hem esmentat	BM-CS
3	com ja hem dit anteriorment ⁸	VP-MS-JT
4	com ja hem dit	HG-AT
5	com ja s'ha dit anteriorment	IC-MS
6	com ja hem dit anteriorment	IC-MS
7	com ja hem dit abans	IC-MS
8	com ja hem esmentat anteriorment	AG-FG
9	tal i com hem comentat línies més amunt	IC-MS
10	com ja hem expressat	SG-AS
11	com ja hem comentat més amunt	AG-FG
12	com ja s'ha comentat	SG-AS
13	com hem mencionat anteriorment	IC-MS
14	com ja hem esmentat en diverses ocasions	IC-MS
15	com hem mencionat anteriorment	NP-AS
16	com hem dit	DP-CV
17	com hem comentat abans	CG-AH-RS
18	com hem esmentat	BM-CS
19	com ja s'ha comentat anteriorment	BM-CS

Taula 2.

■ 3.1 Les característiques composicionals

Els marcadors que són objecte d'estudi en aquest treball es caracteritzen principalment per tenir una partícula introductòria:

A. L'adverbi *com* (18),⁹ o la variant *tal i com* (1).

El nucli d'aquestes expressions és un verb que té els trets semàntics següents:

B. Verbs declaratius, dins dels quals trobem verbs de dicció, com *dir* (6), *esmentar* (4), *mencionar* (2), i verbs “comentadors”, com *comentar* (5), *explicar* (1) i *expressar* (1).

8 Observem que en les ocurrències 3 i 6, d'un costat, i 13 i 15, de l'altre, el marcador conserva la mateixa forma.

9 Posem entre parèntesis el nombre d'ocurrències comptabilitzades.

També tenen els trets morfològics que destaquem tot seguit:

- C. Verbs conjugats en 1a persona del plural (*nosaltres* acadèmic) (16) o en 3a persona del singular (impersonal) (3).
- D. Verbs en pretèrit perfet (19).

Amb aquestes dades comprovem, d'una banda, un tret constant, com és l'adverbi *com*¹⁰ que introdueix els MME. Considerant altres estudis com el de Fuentes (2012: 7) sobre l'operador argumentatiu *como no podía ser de otra manera*, pensem que els MME estudiats aquí han evolucionat també des d'un predicat verbal a una clàusula subordinada modal amb valor d'enunciat parentètic. Tanmateix, caldria una anàlisi diacrònica per confirmar aquesta premissa. D'altra banda, tot i el domini evident de la conjugació verbal en primera persona del plural del pretèrit perfet i de verbs de l'enunciació (*dir*, *comentar*), constatem que són marcadors que ofereixen encara variació en la seva composició. Així, si provem d'alterar l'ordre dels components el resultat seria, com a mínim, estrany o poc habitual (a). També la inserció d'altres elements canviaria la condició discursiva del marcador, el qual adoptaria una perspectiva modal (b):

- (a) (?) Com anteriorment hem explicat
- (b) (?) Com hem explicat prou bé anteriorment

A més, si partim de la metàfora que el text es concep com un marc espaciotemporal (Marín / Cuenca, 1998: 396–397), podem entendre que s'utilitza una forma en passat per a referències ja mencionades i una forma en futur per a referències que s'explicaran més endavant. Així, doncs, la forma verbal s'adapta a les necessitats discursives i de funcionament d'aquests MME. Aquesta capacitat “camaleònica” per ajustar-se al fil textual demostra que el grau de fixació d'aquests marcadors és encara baix.

A banda dels constituents sistemàtics, aquest grup de MME sol dur complements, locucions o adverbis en posició preverbal i postverbal més o menys regulars. Això s'evidencia sobretot perquè només hem trobat 2 ocurrences de marcadors que no contenen cap complement verbal. La

10 Sobre la partícula *com*, cal mencionar que alguns estudis existents la consideren adverbi en frases comparatives o relatives sense antecedent adverbial (Desmets, 2001; 2008) i d'altres la inscriuen dins un valor prototípic modal o de “manera” en enunciats aïllats en l'estructura oracional (Fuchs / Le Goffic, 2005). En aquesta última referència, es proposa la denominació d'*analogia enunciativa* per descriure estructures com *Comme on pouvait le craindre, le conflit s'est généralisé*, en les quals el verb cognoscitiu que apareix en el primer enunciat i que suscita l'actitud de l'escriptor incideix en la interpretació del segon enunciat. Aquests casos s'allunyarien dels marcadors estudiats aquí, ja que les referències que proporciona l'enunciador són en el text mateix i no en la dimensió cognitiva del parlant.

resta, 17, revesteixen l'expressió amb altres elements. D'aquesta manera, en posició preverbal, ressalta l'adverbi *ja* inclòs en una bona part dels marcadors estudiats, 12 (enfrent dels 7 que no el duen):

E. Adverbi preverbal: *ja* (12).

També s'han trobat força casos en què els marcadors incorporen altres elements complementaris en posició postverbal (13), més que no pas els que no en porten cap (6):

F. Adverbis o locucions temporals: *anteriorment* (8), *abans* (2).

G. Adverbis o locucions locatives: *més amunt* (1).

H. Altres complements: *en diverses ocasions* (1), *línies més amunt* (1).

Podem comprovar, doncs, que els MME que inclouen l'adverbi preverbal *ja* i el postverbal *anteriorment* són els més nombrosos. Reprenent les consideracions anteriors sobre la metàfora del text com a suport espaciotemporal, és interessant fixar-nos en el fet que les expressions temporals i espacials que s'utilitzen i que són pròpies de la descripció de situacions reals (*anteriorment, abans, més amunt...*) passen a referir-se a la línia escrita designant l'espai i el temps textual en una mena de "cronologia de la lectura-escriptura" (Lefebvre, 2014: 2805). També resulta pertinent remarcar que en 17 casos s'utilitzen complements i adverbis espaciotemporals que ajuden a reforçar aquesta temporalitat textual en temps passat.

■ 3.2 El comportament sintacticodiscursiu

L'estudi sintacticodiscursiu d'aquests MME revela que tots els 19 casos no actuen com a complement del verb, sinó com a elements connectius. Constitueixen, doncs, unitats entonatives independents que se situen entre pauses i que actuen de manera perifèrica en l'entramat enunciatu (Brinton / Traugott, 2005; Garcés, 2008; Robles, 2015).¹¹

Després d'analitzar el comportament d'aquests MME en l'enunciat que reprenen (M i P), veiem que la majoria, 12 ocurrences, es col·loquen en posició inicial d'enunciat, tant si marcador i enunciat van seguits d'un punt (ex. 2), com si apareixen després d'altres signes de puntuació (com ara el

11 Cal afegir que en aquesta investigació només hem seleccionat els marcadors parentètics i introduïts per l'adverbi *com* (i la variant *tal i com*). Així i tot, hem trobat només una forma que complia gairebé les mateixes característiques semàntiques que els marcadors estudiats aquí, però que no es construïa com un enunciat independent, sinó com un sintagma predicatiu: "Hem trobat de forma detallada la classificació dels diversos tipus de pleonasmes: estructurals, emfàtics o abusius, els quals *explicarem més endavant*".

punt i coma). També incloem aquí els marcadors que inicien l'enunciat però que tenen altres peces connectives al davant (ex. 3):¹²

- (2) *Com ja bem esmentat*, Solà no ens ofereix una correcció específica de la nostra frase. (BM-CS)
- (3) Tot i això, *com ja bem dit anteriorment*, la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (1933) és l'obra de referència per excel·lència. (VP-MS-JT)

En menor mesura, hi ha 6 marcadors que apareixen en posició intermèdia i en diferents circumstàncies. Així, trobem només una ocurrència emprada entre dos complements verbals (ex. 4), i una altra entre una conjunció completiva i l'oració que introdueix (ex. 5). En canvi, recollim 4 casos en què el marcador es troba entre subjecte i predicat (ex. 6 i ex. 7):

- (4) D'altra banda, segons Ruai, aquest gerundi és necessari des del punt de vista estilístic i acceptable des del gramatical, ja que considera que presenta un valor predicatiu, explicatiu i descriptiu, i utilitza com a argument, *com ja bem dit*, una màxima bíblica de l'Evangeli de Lluç 2,1 i el BOE. De fet, ell l'anomena *gerundi del BOE*. (HG-AT)
- (5) Hem de tenir en compte que, *com ja s'ha dit anteriorment*, Fabra va ser el primer gramàtic que va establir les normes sobre la llengua catalana, ara bé, l'antiguitat de la seva publicació fa que aquesta no sigui suficient i que altres autors hagin hagut de revisar o ampliar les seves explicacions. (IC-MS)
- (6) L'Institut d'Estudis Catalans (2002), *com ja bem dit anteriorment*, no ha publicat encara la secció de sintaxi i, per això, no ens ha servit per resoldre la nostra qüestió problemàtica. (IC-MS)
- (7) L'autor, *com ja bem dit abans*, fa moltes referències a Fabra. (IC-MS)

Finalment, només distingim un sol cas en què el marcador es troba en posició final (ex. 8):

- (8) Com que no hi ha cap raonament ni norma concreta per diferenciar els usos de *sinó* i *si no*, *com ja bem esmentat anteriorment*, ens hem de basar en la informació gramatical que aporten les obres i en la nostra intuïció lingüística. (AG-FG)

12 No ens estendrem en aquest treball en la interrelació d'aquests marcadors amb altres peces connectives, però creiem necessari comentar que la meitat dels MME analitzats (10) concorren amb altres marcadors discursius.

Aquest últim cas pot comportar discrepàncies a l'hora de determinar quina informació (P) reprèn el marcador. Fet i fet, aquest MME podria estar actuant tant sobre la proposició que apareix prèviament ('les gramàtiques no aporten una solució específica al problema gramatical') com sobre la que procura posteriorment ('la voluntat dels autors de referir-se a la descripció gramatical i la intuïció per resoldre la qüestió'). Per dissipar-ne els dubtes, hem fet una cerca de la informació a què remet el marcador en el text (el contingut Q) i hem trobat que la que hi coincideix és la que proporciona el primer enunciat; per aquest motiu, determinem que el marcador se situa en darrer terme.

Així, constatem a la Taula 3 que una gran majoria de marcadors es troben en posició inicial de l'enunciat que estan representant (12), mentre que pocs casos estan en posició intermèdia (6) i només un, en posició final (1):

POSICIÓ DEL MARCADOR EN L'ENUNCIAT	MARCADORS	TOTAL
Inicial	1, 2, 3, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 19	12
Intermèdia	4, 5, 6, 7, 10 i 12	6
Final	8	1

Taula 3.

Comptat i debatut, podem dir que els MME que ens ocupen han assolit un alt grau de fixació no només per la seva condició parentètica, sinó també perquè presenten mobilitat en l'enunciat i prefereixen les posicions inicials.

■ 3.3 Les característiques pragmàtiques

En l'anàlisi funcional i discursiva d'aquests MME, hem observat les ocurrences localment, en el fragment de text en què apareixen, i globalment, tenint en compte el conjunt del text en què s'empren, per tal de determinar-ne la funció principal i les secundàries. Així, per a aquesta part de l'anàlisi considerem el contingut (o tema) a què es fa referència, la posició (inicial, intermèdia o final) de l'enunciat reprès (M i P) i la distància (allunyada o propera) entre l'enunciat amb la informació original (Q) i l'enunciat que la reprèn (M i P).

■ 3.3.1 Funció referencial

Com hem anat veient al llarg de tot el treball, començant per l'esquema del funcionament d'aquests MME i continuant amb l'explicació i els exemples proporcionats, a la Taula 4 reiterem que tots els casos estudiats es caracteritzen per desenvolupar una funció referencial:

		MARCADORS	TOTAL
FUNCIÓ PRINCIPAL	Referencial	Tots els marcadors	19

Taula 4.

En conseqüència, tots els MME s'usen per reprendre una informació que ja s'ha donat al text perquè se'n considera necessària la repetició. Per entendre el funcionament d'aquests MME, cal tenir en compte que el seu abast no és només l'enunciat que introdueix (P), sinó també l'enunciat al qual fa referència i que es troba en una altra part del text (Q). Aquesta correspondència entre P i Q, que pot ser més o menys exacta, explicaria la funció principal de referenciar. En tots els casos, hem trobat que la informació represa sempre apareix en una altra part del text; per això, considerem que aquesta funció és intrínseca d'aquests MME i que els autors en fan un ús coherent.¹³

Ara bé, al costat d'aquesta funció principal distingim altres funcions secundàries que encara no romanen prou fixes ni estan reconegudes pels autors, però que s'insinuen en els manuals d'anàlisi del discurs que hem vist anteriorment (Schiffirin, 1980; Hyland, 1998; 2005; Ädel, 2006). De fet, aquestes funcions secundàries pròpies de l'organització discursiva es veuen afectades pel procés evolutiu que pateixen aquests MME des de la seva formació en el discurs fins a la configuració en estructures fixades (Givón, 1979; Hopper, 1987; 1998; Heine et al., 1991; Hopper / Traugott, 1993).

■ 3.3.2 Funció conclusiva

Com mostra la Taula 5, hi ha 10 MME dels 19 analitzats que desenvolupen una funció conclusiva, determinada sobretot per la posició final en què apareixen, però també per la distància textual entre P i Q:

13 En una altra investigació seria interessant observar les variacions en l'equivalència semàntica entre P i Q.

		MARCADORS	TOTAL
FUNCIONS SECUNDÀRIES	Conclusiva	3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14 i 18	10
	Continuativa	1, 2, 7, 8, 13, 15, 16, 17 i 19	9

Taula 5.

Tots 10 MME que acompleixen aquesta funció conclusiva se situen en la posició final del text. Dels 10, 8 apareixen en una posició molt allunyada de Q, la qual es troba al començament del text. Per tant, deduïm que la posició al final del text i el distanciament entre P i Q contribueix a la funció conclusiva. En realitat, quan es proporciona una informació a la introducció del text i es torna a repetir al final és perquè es considera que la informació en qüestió és rellevant per al fil discursiu desenvolupat.

L'exemple següent (ex. 9), que es troba al paràgraf de tancament del text i reprèn una informació allunyada respecte de Q, exerceix aquesta funció conclusiva i, com observem, expressa un argument que serà cabdal per a la conclusió que acaben extraient els autors del text:

- (9) Després d'una consulta exhaustiva de totes les gramàtiques, podem concloure que, tot i que en totes les obres hem trobat aspectes que ens han ajudat a resoldre el nostre problema, la de Badia i Margarit (1994) ens sembla la més útil per a la nostra qüestió. [...] En canvi, per l'altra banda, *tal i com hem comentat línies més amunt*, Badia i Margarit (1994) pretén fer una obra de consulta destinada a un públic general. Doncs bé, després d'analitzar aquesta obra, creiem que aquest objectiu és parcialment cert. El vocabulari que utilitza i la forma d'estructurar les idees que exposa no són fàcils d'entendre. En varies ocasions hem hagut d'esquematzar les propostes de l'autor per comprendre què deia. Tot i així, insistim que, una vegada hem entès la seva proposta, valorem de forma molt positiva l'obra de Badia i Margarit. (IC-MS)

El marcador reprèn aquí un argument important que ajuda els escriptors a desplegar el seu raonament ('la gramàtica de Badia i Margarit pot resultar difícil d'entendre') i que els avoca a la conclusió del text ('a pesar de les dificultats de comprensió, l'obra de Badia i Margarit és la que ha servit més a aquests estudiants per resoldre la qüestió conflictiva').

A diferència de l'exemple anterior, en el següent (ex. 10), la distància entre P i Q és més estreta (ja que Q apareix dos paràgrafs abans). Malgrat tot, la informació represa pel MME es proporciona en el penúltim paràgraf i continua essent igual d'important per als autors, atès que determina la conclusió extreta en l'últim paràgraf del text:

- (10) Respecte a Badia i Margarit dóna més exemples d'aplicació però la seva l'explicació resulta més complicada d'entendre. En canvi, Fabra, *com ja hem expressat*, ofereix menys exemples i la seva explicació és més senzilla d'assimilar i d'aplicar. Per tant, si haguéssim de dir quina obra ens ha semblat la millor, diríem la de Pompeu Fabra. (§ 11)

Com a conclusió, a partir d'ara quan haguem de fer alguna consulta, triarem la gramàtica de Fabra com a primera preferència, almenys fins que l'Institut d'Estudis Catalans acabi redactar la seva gramàtica. (§ 12)¹⁴ (SG-AS)

Consegüentment, tal com mostra aquest exemple, els autors consideren que 'la qualitat de les explicacions que ofereix la gramàtica de Fabra' és un aspecte decisiu a l'hora d'escollir-la com a primera obra de consulta.

D'altra banda, si ens centrem en el contingut reprès pels MME, observem que hi ha unes mateixes informacions que concorren en els diferents textos. La Taula 6 de més avall revela quines són aquestes tres temàtiques imperants que es repeteixen, per quins marcadors es reprenen i en quins textos es reproduïxen. Com es manifesta a la taula, hi ha dues temàtiques que són represes diverses vegades i en diferents textos per aquest grup de MME: T1 i T2. El fet de trobar el mateix fil temàtic i de trobar-lo transversalment en textos diferents ens condueix a enfortir la hipòtesi que la informació que es reprèn és represa perquè es considera important per a l'argumentació discursiva. A més, cal apuntar que durant el curs acadèmic s'incideix en l'exploració de les diferents gramàtiques catalanes i s'aprofundeix en les particularitats de cadascuna. Això explicaria la voluntat dels autors de fer constar aquestes informacions, però també de remarcar-les mitjançant la repetició que ocasiona la represa.

14 Per comprendre l'exposició dels fets, en els exemples 10 i 16 mostrem un passatge més extens de discurs que inclou, en cada cas, dos paràgrafs consecutius.

TEMA	MARCADORS	CODI TEXT
La gramàtica de Pompeu Fabra (1933) és de consulta obligatòria per la seva rellevància històrica i lingüística. (T1)	16 ¹⁵	DP-CV
	11	AG-FG
	3	VP-MS-JT
	5	IC-MS
La gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans (2002) restava incompleta. (T2)	17	CG-AH-RS
	18	BM-CS
	6	IC-MS
	12	SG-AS
La gramàtica de Ruaix (2000) divergeix de la resta de gramàtics. (T3)	13	IC-MS
	14	IC-MS

Taula 6.

Els dos exemples següents (ex. 11 i ex. 12) representen respectivament les dues temàtiques principals (T1 i T2):

- (11) En conclusió, tot i que cap de les obres ens ha aportat una solució directa al conflicte que teníem entre mans, ha resultat interessant observar com estructurava cada autor la seva exposició de la gramàtica catalana. Totes les gramàtiques que hem consultat tenen el prestigi de tenir un autor reconegut com a autoritat en llengua catalana; no obstant això, i *com ja hem comentat més amunt*, la gramàtica de Pompeu Fabra segueix sent l'obra prescriptiva per excel·lència per a la gent catalanoparlant, i la que gaudeix de més reconeixement i acceptació. Per tant, aquesta seria la nostra primera opció en cas que ens sorgís algun dubte sobre la llengua catalana. (T1) (AG-FG)
- (12) En relació amb l'Institut d'Estudis Catalans no fa cap tipus de referència a aquest tema perquè la seva obra, *com ja s'ha comentat*, encara no està acabada de redactar. (T2) (SG-AS)

En canvi, en el tercer tema (T3), veiem que els dos marcadors que s'utilitzen pertanyen al mateix text (IC-MS). Això podria indicar que aquesta informació pot no tenir tanta rellevància com les dues temàtiques anteriors. No obstant això, si aquesta temàtica apareix mencionada tres vegades al text (comptant el contingut original, Q, i dues repeses, P₁ i P₂) pot ser per-

15 Els tres exemples ressaltats, tot i reprendre un tema rellevant, no tenen funció conclusiva sinó continuativa (i apareixen a les seccions inicials del text).

què els autors la consideren necessària en el desenvolupament discursiu. Vegem-ne els dos exemples de represa a sota (ex. 13 i ex. 14):

- (13) Hem trobat aquest apartat amb facilitat, gràcies a que és un tema que té molt de pes dins la gramàtica catalana i va acompanyat d'exemples, explicacions i cites. Tot i així, *com hem mencionat anteriorment*, Ruaix (2000) té una manera diferent d'enfocar el tema. (T3) (IC-MS)
- (14) No obstant això, *com ja hem esmentat en diverses ocasions*, considerem que les teories de Ruaix són divergents de la resta de gramàtics i, així doncs, hem optat per no endinsar-nos en la seva obra. (T3) (IC-MS)

Per tant, si considerem sobretot els continguts T1 i T2 que es repeteixen en alguns dels textos, deduïm que l'objectiu de la represa és destacar una informació que es considera important, ja sigui perquè existeix un consens en la necessitat de consulta d'una gramàtica per damunt de les altres, com és el cas de “la rellevància de la gramàtica de Pompeu Fabra” (T1), ja sigui perquè cal fer notar una realitat veraç a l'època, com el fet que “la gramàtica de l'IEC restava en aquell moment inacabada en mancar-hi la secció de sintaxi” (T2), o, fins i tot, perquè els estudiants mateixos ponderen que determinada informació serà cabdal per a l'argumentació que desenvolupen (T3).

Fins aquí hem vist com les relacions entre contingut, posició i distància van lligades a la funció conclusiva d'aquests marcadors. Si bé hem trobat casos diversos dins la conclusió, tots ells tenen en comú el fet que la informació que reprenen resulta rellevant per al discurs (cf. Bach, 2005: 7; Robles, 2012: 174, per als marcadors de reformulació).¹⁶

■ 3.3.3 Funció continuativa

A més de la funció conclusiva, hem pogut observar que 9 MME dels 19 estudiats actuen com a continuatius a mode de prolongació de la informació represa que s'estén o a mode de lligam entre les frases anteriors i posteriors al marcador. A la Taula 7 detallem els que a compleixen la funció secundària continuativa:

16 Deixem, com hem esmentat abans, per a un altre treball l'anàlisi de la concurrència d'aquests MME amb altres elements connectius i altres estructures discursives que molt possiblement reforçarien aquesta funció conclusiva (connectors concessius, d'oposició o estructures que fixen l'atenció, com *hem de tenir en compte* en l'ex. 5).

		MARCADORS	TOTAL
FUNCIONS SECUNDÀRIES	Conclusiva	3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14 i 18	10
	Continuativa	1, 2, 7, 8, 13, 15, 16, 17 i 19	9

Taula 7.

En tots els marcadors classificats en aquesta subfunció, trobem que la distància entre P i Q és molt propera. La distància màxima són 6 paràgrafs entremig i la mínima és l'aparició de P i Q en el mateix paràgraf o en paràgrafs consecutius. En aquests casos, trobem que la competència dels MME amb subfunció continuativa és actuar com a elements additius, els quals, mitjançant la represa, desenvolupen la informació que ja s'havia esmentat amb anterioritat.

A l'exemple que segueix (ex. 15), P reprèn, sis paràgrafs més avall, una informació que s'havia donat al principi del text. El marcador en aquesta ocasió inicia paràgraf i serveix no només com a continuatiu, sinó especialment com a pretext per desenvolupar i eixamplar la informació que s'havia donat prèviament a Q:

- (15) *Com hem mencionat anteriorment*, segons Badia i Margarit els pleonasmes es classifiquen en estructurals, emfàtics o abusius. Dins el primer cas observem exemples molt semblants al nostre: *li dius al teu pare que accepto, el carter li ha dut una carta a en Joan* (1994:183). Tot i això, només es comenta que cal evitar aquestes construccions, sense donar molts més detalls. (NP-AS)

En l'exemple de sota (ex. 16), observem que s'utilitza el marcador per reprendre informació del paràgraf immediatament anterior amb la finalitat no només d'ampliar l'exposició d'idees, sinó sobretot d'enllaçar els dos enunciats:

- (16) Pel que fa a l'ordre de consulta, hem seguit la pauta que marcava la pràctica, però començant per la gramàtica de Fabra, vist que és la que ha tingut més transcendència respecte a la normativa catalana. (§ 3)

Com hem dit, la primera obra consultada ha sigut la gramàtica de Fabra, Pompeu (1933). Gramàtica catalana. L'hem seleccionat en primer lloc, perquè l'autor és reconegut com un dels pilars de la nostra

llengua per la seva rellevància en el procés de normalització de la llengua catalana en el segle XX. (§ 4) (DP-CV)

Cal remarcar en aquest punt que la redacció del text té molt a veure amb la disposició de la informació rellevant i continuativa. Alguns dels textos estan construïts amb una gran quantitat de paràgrafs i responen a mode d'esquema a les instruccions i disposicions que es van proporcionar per elaborar-los. Per això, en alguns casos, el vincle entre les informacions resulta poc elaborat i els autors se serveixen d'aquests marcadors per establir-lo i connectar els enunciats.

En síntesi, l'anàlisi funcional i discursiva d'aquests MME, lligada a la relació que mantenen els enunciats P i Q en termes de contingut, posició i distància textuals, mostra que, a més d'una funció referencial principal, existeix també una funció conclusiva, en què els marcadors introdueixen una informació rellevant que reforça l'argumentació en l'apartat de tancament del text, i una funció continuativa del discurs, en què els marcadors actuen com a crossa vertebradora entre dos enunciats. A mode de recapitulació, a la Taula 8 sotaescriuim els marcadors que desenvolupen unes o altres subfuncions:

		MARCADORS	TOTAL
FUNCIÓ PRINCIPAL	Referencial	Tots els marcadors	19
FUNCIONS SECUNDÀRIES	Conclusiva	3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14 i 18	10
	Continuativa	1, 2, 7, 8, 13, 15, 16, 17 i 19	9

Taula 8.

■ 3.4 La relació entre les propietats d'aquests MME i el grau de gramaticalització

En aquest apartat analitzem la relació entre les propietats dels MME que hem exposat i el grau de gramaticalització des d'una perspectiva sincrònica. Per començar, l'anàlisi composicional posa de manifest que aquestes peces presenten lleugeres variacions en la conjugació del verb, així com en els components que les integren. Tanmateix, en podem destacar aspectes comuns: totes són introduïdes per l'adverbi *com* (o la variant *tal i com*), estan

conjugades en el pretèrit perfet i tenen el mateix significat. Malgrat tot, l'exigua variació en la persona verbal i en els complements que poden dur ens fa determinar que no es troben encara fixades en la llengua. A més, el temps i l'aspecte verbal que adopten estan lligats al funcionament referencial i, per tant, en tractar-se de marcadors de represa utilitzen el passat per fer referència a un fragment anterior del text. L'ús de la persona, en canvi, respon a la voluntat de redactar el text des d'una o altra perspectiva, atès que en els textos acadèmics la forma impersonal i el plural acadèmic estan força estesos. La tria dels adverbis utilitzats correspon, com ja hem comentat, a la visió del text com a dimensió espaciotemporal, però l'ús que se'n fa sembla bastant aleatori (si bé cal advertir l'ús repetit d'*anteriorment*, 8 ocurrences, i de *ja*, 12 ocurrences) i només assenyalem un únic cas en què els autors utilitzen un sintagma nominal per expressar que una mateixa informació s'ha reprès més d'una vegada (ex. 14: *com ja hem esmentat en diverses ocasions*).

Contràriament, des del punt de vista sintacticodiscursiu, evidenciem una major fixació perquè presenten autonomia i mobilitat en l'enunciat en què actuen. Creiem, doncs, que han passat d'exercir una funció dins de la predicació a adoptar una funció perifèrica, en el marc discursiu, i en qualitat d'expressions independents de la resta de l'enunciat.

Per acabar, l'estudi semanticopragmàtic mostra que el significat procedimental que vehiculen, la posició al text i el contingut temàtic que introdueixen aquests MME determina les funcions pragmàtiques que acompleixen. D'aquesta manera, veiem com, a més del seu funcionament principal com a referenciadors, es desenvolupen altres funcions secundàries, com la conclusiva i la continuativa. Per tot això considerem que es tracta de marcadors que es troben encara en procés de gramaticalització.

■ 4 Conclusions

En aquest article hem analitzat les propietats morfològiques, sintacticodiscursives i pragmàtiques d'un grup de 19 MME amb valor anafòric per determinar-ne el grau de fixació i gramaticalització.

En primer lloc, l'anàlisi composicional demostra una certa variació morfològica de les unitats que els integren i que acabarà incidint en la funció referencial que efectuen aquests MME. En aquest sentit, hem vist que varia la persona discursiva en la conjugació verbal i s'incorporen diferents adverbis preverbals i postverbals. Ben al contrari, els elements més estables són l'adverbi inicial *com*, el contingut semàntic del verb, en què tots són

verbs de l'enunciació, i la conjugació en passat, en què tots els MME estan conjugats en pretèrit perfet. En qualsevol cas, els trets que tenen en comú n'afavoreixen la inclusió en una classe de mots reconegible dins dels marcadors metadiscursius.

En segon lloc, l'estudi sintacticodiscursiu revela que una gran part dels MME apareixen a l'inici de l'enunciat que modifiquen, mentre que una part reduïda se situen enmig de l'enunciat i només un cas apareix al final. Això demostra un elevat grau de mobilitat d'aquests marcadors, que tenen caràcter parentètic i que realitzen una funció connectiva i perifèrica en l'enunciat en què s'insereixen. Concloem, en conseqüència, que aquests MME presenten una estructura bastant fixada.

En tercer lloc, l'anàlisi pragmàtica palesa que aquests MME exerceixen una funció primària referencial que serveix per guiar el lector en la navegació pel conjunt textual, reprenent (o avançant) el contingut proposicional de manera que el discurs s'adapta a les expectatives del destinatari. Malgrat això, a més d'aquesta funció referencial, els MME estudiats aquí acompleixen unes funcions discursives secundàries: la conclusiva i la continuativa. Pel que fa a la conclusiva, podem destacar que els MME introdueixen una informació rellevant que actua com a reforç argumentatiu en el moment de cloure el text. La importància del contingut reprès es fa evident si atenem la temàtica, la posició i la distància entre els fragments correlacionats. Quant a la funció continuativa, podem dir que aquests marcadors funcionen com a elements vertebradors que a més d'unir dos enunciats, bastint un pont textual entre el discurs previ i el posterior, poden afegir informació nova en el segon enunciat. Així, doncs, la varietat funcional i formal constatada en l'anàlisi pragmàtica i composicional difereix del caràcter apositiu i estable manifestat en l'anàlisi sintacticodiscursiva, fet que posa de relleu que els MME estan parcialment fixats en la llengua i que, per tant, encara es troben en procés de gramaticalització.

Aquest treball és, doncs, una primera aproximació a l'estudi d'aquests marcadors metadiscursius endofòrics que es troben recollits en textos de caire acadèmic d'estudiants de grau. Per a les investigacions posteriors ens proposem, d'una banda, ampliar el corpus amb altres textos d'escriptors no experts i comparar-ne els usos amb textos escrits per experts mitjançant una anàlisi sincrònica per determinar si funcionen de manera semblant; i, de l'altra, estudiar-los diacrònicament des del seu origen per donar compte del procés gradual de gramaticalització sofert a partir d'una anàlisi que integri tant els aspectes formals com els factors pragmàtics i cognitius (Garachana, 1997: 200; Cuenca / Hilferty, 1999: 156). De la mateixa manera,

resultaria interessant fer-ne una anàlisi contrastiva en altres llengües per concretar quines preferències composicionals i discursives presenten i en quin grau de fixació es troben. Aquestes investigacions contribuirien a eixamplar el coneixement sobre les relacions internes que s'esdevenen en els textos i, en concret, en el gènere discursiu acadèmic. ■

■ Bibliografia

- Ädel, Anneile (2006): *Metadiscourse in L1 and L2 English*, Amsterdam: John Benjamins.
- Aguilar, Marta (2008): *Metadiscourse in academic speech*, Berlin: Peter Lang.
- Bach, Carme (2005): «Los marcadores de reformulación como localizadores de zonas discursivas relevantes en el discurso especializado», *Debate terminológico* 1, <<http://seer.ufrgs.br/index.php/riterm/article/view/21288/12267>> [Consulta: 21/12/2016].
- Biber, Douglas (2006): *University language: a corpus-based study of spoken and written registers*, Amsterdam: John Benjamins.
- Brinton, Laurel J. / Traugott, Elizabeth C. (2005): *Lexicalization and language change*, Cambridge: CUP.
- Crismore, Avon / Markkanen, Raija / Steffensen, Margaret (1993): «Metadiscourse in persuasive writing: a study of texts written by American and Finnish university students», *Written Communication* 10, 39–71.
- Cuenca, Maria Josep (2001): «Anàlisi contrastiva dels marcadors de reformulació i exemplificació», *Caplletra* 30, 47–72.
- / Hilferty, Joseph (1999): *Introducción a la lingüística cognitiva*, Barcelona: Ariel.
- Desmets, Marianne (2001): *Les typages de la phrase en HPSG: le cas des phrases en comme*, Paris: Université Paris X-Nanterre.
- (2008): «Constructions comparatives en *comme*», *Langue française* 159:3, 33–49.
- Fuchs, Catherine / Le Goffic, Pierre (2005): «La polysémie de *comme*», in: Soutet, Olivier (ed.): *La Polysémie*, Paris: Presses Universitaires de Paris Sorbonne, 267–291.
- Fuentes, Catalina (2012): «Sobre la gramaticalización de los operadores discursivos, *como no podía ser de otra manera*», *Lingüística Española Actual* 34:1, 27–58.

- Garachana, Mar (1997): *Los procesos de gramaticalización. Una aplicación a los conectores contraargumentativos*, Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Garcés, María Pilar (2008): *La organización del discurso: marcadores de ordenación y de reformulación*, Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert.
- Givón, Talmy (1979): *On understanding grammar*, New York: Academic Press.
- Heine, Bernd / Claudi, Ulrike / Hünnemeyer, Friederike (1991): *Grammaticalization: a conceptual framework*, Chicago: University of Chicago Press.
- Hooper, Paul (1987): «Emergent grammar», *Proceedings of the XIII Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 139–157.
- (1998): «Emergent grammar», in: Tomasello, Michael (ed.): *The new psychology of language*, Mahwah: Lawrence Erlbaum, 155–175.
- / Traugott, Elizabeth C. (1993): *Grammaticalization*, Cambridge: CUP.
- Hyland, Ken (1998): «Persuasion and context: the pragmatics of academic metadiscourse», *Journal of Pragmatics* 30, 437–455.
- (2005): *Metadiscourse: exploring interaction in writing*, London: Continuum.
- Lefebvre, Julie (2014): «‘Nous le verrons plus bas’, ‘voir ci-dessus’, ‘je ne reviens pas ici’: retours sur les propriétés de la langue écrite», in: Neveu, Franck *et al.* (eds.): *Actes du 4ème Congrès mondial de Linguistique Française*, Berlin: SHS Web of Conferences, 2805–2817.
- Marín, Maria Josep / Cuenca, Maria Josep (1998): «La gramaticalització en els connectors: de l'oral a l'escrib», in: *Actes del XIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 383–401.
- Robles, Ferran (2012): «Los marcadores de reformulación alemanes», *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas* 7, 213–224.
- (2015): «Entre la gramática y el discurso: reformuladores alemanes en proceso de fijación», *Verba* 42, 25–50.
- Schiffrin, Deborah (1980): «Meta-talk: organizational and evaluative brackets in discourse», *Sociological Inquiry: language and social interaction* 50, 199–236.
- Vande Kopple, William J. (1985): «Some exploratory discourse on meta-discourse», *College composition and communication* 36, 82–93.

■ Aina Obis Monné, Universitat Pompeu Fabra, Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge, C/ Roc Boronat, 138, E-08018 Barcelona, <aina.obis@upf.edu>.